

MATURITNÝ OKRUH 17

ROZPRÁVACÍ SLOHOVÝ POSTUP

- najstarší, najrozvinutejší zo všetkých slohových postupov
- slúži na reprodukciu a tvorbu skutočného alebo fiktívneho príbehu
- založený na dejovej línii, ktorá sa odohráva v čase a priestore
- prevládajú v ňom **činnostné slovesá**, ktoré **posúvajú dej vpred**
- je jedným z najzovretejších slohových postupov, pretože jednotlivé komponenty nemôžeme ľubovoľne vymieňať alebo radiť za sebou

Vlastnosti rozprávacieho slohového postupu	
Kohéznosť (súdržnosť)	Nadväznosť v texte je veľmi dôležitá, zabezpečujú ju rôzne spájacie výrazy, slovesá, príslovky miesta a času
Explikatívnosť (výkladovosť)	Zachytenie deja s jeho rozličnými okolnosťami
Sukcesívnosť (postupnosť)	Prvky sú zret'azené, nasledujú jeden za druhým, nedajú sa voľne premiestniť a presunúť, text by stratil zmysel
Aktuálnosť	Zaradenosť deja do časového pásma
Subjektívnosť	Úloha rozprávača je veľmi dôležitá, informácia je podávaná z jeho hľadiska

základný útvar rozprávacieho slohového postupu = rozprávanie

- začiatky ---> ústne podávané skutočné alebo fiktívne príbehy (základ starovekých mýtov a eposov)
- jedinečný príbeh, dejová línia
- **rozprávanie** nájdeme v **hovorovom**, **publicistickom** (fejtón) a **umeleckom štýle** (rozprávka, povesť, román, etc.)

Druhy rozprávania

ústne rozprávanie: najstarší typ rozprávania, bezprostredný kontakt medzi rozprávačom a poslucháčom

jednoduché rozprávanie: bežná komunikácia, rodinné prostredie, dej bez rozsiahlejších opisov a úvah

komplexné rozprávanie: prvky opisu, charakteristiky a úvahy

reprodukcia: prerozprávany dej knihy, filmu, divadelnej hry

Kompozičné princípy umeleckého rozprávania

- ✓ **retrospektívny**: v prítomnosti obraz minulého
- ✓ **chronologický**: dejové pásmo po časovej osi – pred udalosťou, udalosť, po udalosti
- ✓ **ret'azový**: nový príbeh nadväzuje na predchádzajúci, navzájom sú spojené postavou hlavného hrdinu
- ✓ **in medias res**: príbeh uprostred deja – bez fázy pred udalosťou, t.j. bez úvodu

Schéma kompozície umeleckého rozprávania

- 1. expozícia (úvod)**: vykreslenie prostredia, doby, hlavné postavy, náznak konfliktu
- 2. kolízia (zápleтка)**: udalosť, ktorá má rozhodujúci vplyv na dej, objaví sa konfliktná postava, dej začína gradovať
- 3. kríza (vyvrcholenie)**: postava sa môže dostať do konfliktu s inou postavou, spoločnosťou, sama so sebou
- 4. peripetia (obrat)**: nečakaný dejový zvrat, dej sa zrýchľuje, smeruje k rozuzleniu konfliktu
- 5. katastrofa (rozuzlenie)**: zlý alebo dobrý koniec

Rozprávanie ako slohový útvar

- úvod, jadro, záver
- využívanie priamej reči
- najčastejšie písané v 1.os. sg. alebo 3. os.sg.

1. úvod – v úvode môžete využiť opis prostredia, opis postáv, charakteristiku postáv, opis by mal rozprávanie dotvárať a nie ho nahrádzať. V úvode oboznámte čitateľa s prostredím, s časom, s hlavnými postavami, náznaky konfliktu.

2. rozvíjanie deja – príbeh musí zaujať, nemá to byť zdĺhavé rozprávanie, zbytočne sa neodkláňame od deja, vykreslíme len toľko postáv, koľko je možné stále včleňovať do deja. Dôležitá je fantázia. Musí tu byť nejaká udalosť. Môžu tu byť opisy prostredia, opisy postáv, charakteristika postáv, krátke úvahy, komentáre. Objaví sa tu hlavná postava. Postavu môžeme charakterizovať aj pomocou dialógu. Postava sa môže dostať do konfliktu s inou postavou – medziľudské vzťahy, so spoločnosťou – spoločenský konflikt, sama so sebou – osobný konflikt. Peripetia – nečakaný zvrat, nepredpokladaná zmena situácie.

3. záver rozprávania: rozuzlenie, zlý alebo dobrý koniec. Posledná veta:

- A od tej doby sa nič zvláštne neudialo.
- Priatelia sa už nikdy nerozišli a venovali jeden druhému toľko času, koľko sami uznali za vhodné.
- Napokon som sa zahľadel do diaľky, do budúcnosti, ktorá sa dnes len tvorí a ktorú ešte nikto z nás nepozná.
- Krajinu zastrela hustá hmla a všetko príkorie ostalo zahalené touto mliečnou hmlou.
- A čo sa s ním stalo? Bol potrestaný právom. Dostal ponaučenie.

POZNÁMKA: Vedieť porovnať rozprávanie v hovorovom štýle a umeleckom štýle! V hovorovom štýle, ak napr. rozprávame nejaký príbeh, tak používame slang, expresívne slová, pestrú modalitu viet, hyperboly, etc. Tento okruh sa dá prepojiť s iným maturitným okruhom, kde sa spomínajú typy rozprávača.

LYRIZOVANÁ PRÓZA – NATURIZMUS

- **krátke epické útvary** (poviedka, novela, rozprávky, mýty)
- **slabá dejová línia, prežívanie udalosti je dôležitejšie ako udalosť samotná**
- **lyrizácia jazyka** (prirovnania, metafory, personifikácie, epitetá, zvolania)
- **postavy** sa striktne delia na **kladné a záporné** (záporné sú aktívnejšie)
- dej sa väčšinou odohráva **v prírode a v horách** a autor dáva **do ostrého kontrastu dedinu a mesto**
- prevládajú **opisy prírody alebo vnútra postáv, príroda odráža psychický stav postáv**
- **zvieratá** vystupujú ako **symbol dobra**
- **priateľstvo a láska** ako **najvyššie hodnoty**
  - ✗ **hrdina:** silne individualizovaný, často je rozprávačom (priamy rozprávač), vyčlenený z dedinského kolektívu
  - ✗ **neprítomnosť historického času**, t.j. čas v dielach sa meria len v biologickom čase (vekom postavy, striedaním dňa a noci, ročných období)
  - ✗ **rozdelenie sveta:** TAM HORE (príroda, hory, neskazení ľudia, láska, pokoj) a TAM DOLE (dediny, mestá, závisť)
  - ✗ **rozprávkovosť:** dobro víťazí nad zlom, občas sa tam nachádza aj nadprirodzená sila (zvieratá, ktoré riešia situáciu), magické čísla

Dobroslav Chrobák

novela Drak sa vracia !!!

- podtitul **Rozprávka**, odohráva sa **na Liptove** v dedinskom prostredí
- **o konflikte medzi jednotlivcom a spoločnosťou**, obsahuje dva konflikty:
  1. Drak vs. dedina
  2. Eva vs. Drak a Šimon
- **rozprávač sa mení** podľa toho, kto rozpráva dej (Eva, Šimon, my-rozprávanie) ---> ten je **rámcovaný Evou** (na začiatku mladá žena čakajúca na svojho muža Šimona, na konci stará žena, ktorá rozpráva príbeh deťom)

Malého Draka našiel pri ceste starý Lepiš Madlušovie, po jeho smrti žil chlapec sám (z Lepišovej smrti obvinili Draka). Všetci v dedine ho nenávideli, všetko zlé, čo sa prihodilo mu dávali za vinu. Boli presvedčení, že má čarovnú moc. Pokúsia sa Draka zabiť a pastieri ho nachádzajú v jame s rozbitou hlavou a v bezvedomí. O zraneného Draka sa stará Eva, až kým od nej bez rozlúčky neodíde. Po jeho odchode sa Eva vydala za Šimona, ktorého nikdy nemilovala a narodilo sa jej Drakovo dieťa. Po rokoch sa Drak vracia a ponúkne sa zachrániť čriedu volov z horiacich hôr, Šimon ho sprevádza. Myslí si, že Drak predáva dobytok Poliakom: beží do dediny a podpáli mu chalupu. Drak sa však vracia aj s dobytkom a milou Zoškou a podpaľačovi odpúšťa. Eva si nakoniec uvedomí, že Šimona miluje. Richtár nazve Draka menom Martin Lepiš a tým mu vracia stratenú česť – dedina ho prijíma!

Drak = symbol obetavej snahy slúžiť a pomáhať iným, stelesňuje hrdého, múdreho a výnimočného človeka, preto je osamelý a ostatní ním opovrhujú

Margita Figuli

zachytáva sociálne rozdiely medzi postavami – NETYPICKÉ pre naturizmus

novela **Tri gaštanové kone !!!**

- sociálna novela o majetkových rozdieloch, označuje sa ako **moderná rozprávka**

- **zobrazuje lásku Magdalény a dvoch mužov ---> Jana Zápotočného** (vášnivá a nebezpečná láska) a **Petra** (čistá a úprimná láska)

Peter: tulák, spravodlivý, statočný, skupuje drevo, je rozprávačom príbehu, od detstva miluje Magdalénu

Jano: najbohatší gazda v dedine, sok v láske Magdalény a Petra, zlý muž, ktorý navonok týra Magdalénu, ale vo vnútri ju miluje (nevie svoje city vyjadriť)

Magdaléna: ideálna a dobrá žena, spočiatku pasívna (rodičia jej riadia život)

Peter sa vracia do rodnej dediny s plánom požiadať svoju detskú lásku Magdalénu o ruku. Rovnaké plány má aj Jano Zápotočný s podporou Maliaričky (ctížiadostivá Magdalénina matka). Peter v horách Magdaléne sľubuje, že si po ňu do 3 rokov príde na troch gaštanových koňoch a bude mať vlastný dom. Rozhovor vypočuje Zápotočný a po Petrovom odchode Magdalénu znásilní a vezme si ju za ženu. Magdaléna porodí mŕtve dieťa. Po dvoch rokoch sa Peter vracia a nájde Magdalénu v nešťastnom zväzku so Zápotočným. Magdaléna zázrakom prekoná ťažkú chorobu a keď ju manžel opäť trápi tým, že musí držať koňa, ktorému vypaľuje nápis „tulák“, oslepený kôň svojho pána zabije. Dielo končí šťastne, odchodom Magdalény a Petra na troch gaštanových koňoch.

Znaky lyrizovanej prózy v diele

Tri gaštanové kone

1. Rozprávkové motívy:

- **dobré** (Peter, Magdaléna, Magdalénin otec Maliarik) a **zlé postavy** (Ján Zápotočný, Magdalénina matka Maliarička)
- **šťastný koniec** - dobro víťazí nad zlom,
- **plnenie úloh** - Peter musí splniť úlohu, aby dosiahol vytýčený cieľ,
- **magické číslo 3** (3 hlavné postavy; 3 kone; 3 sľuby – usadiť sa, nadobudnúť majetok - postaviť dom, prísť na 3 gaštan. koňoch; 3 pytači);

2. Dedinské a prír. prostredie: obec Leštiny, Turiec, hora

Peter sa neviaže k pôde, skupuje a obchoduje s drevom, je spätý s prírodou. Prezývaný je aj Tulák – nemá stály domov, stále je preč.

Príroda zasahujúca do deja v podobe koní, ktoré niekoľkokrát významne ovplyvnia dej – nakoniec usmrť Zápotočného.

3. Lyrizácia textu: využívanie lyrických prostriedkov v epickom texte

František Švantner

novela **Stretnutie !!!**

- retrospektívna kompozícia, zo zbierky noviel **MALKA**

Ondro Žienka – racionálny svet, stráži drevo na píle, rozprávač príbehu

Paľo – iracionálny svet, prichádza z tmy, predstaví sa ako Paľo z Ilavy – odkaz na väznenie, odsúdený za vraždu, tiež rozprávač

Anna – Paľova snúbenica, vdova (podrezala mužovi hrdlo počas spánku v Argentíne)

Martin Belán – iracionálny svet, tajomná/mýtická postava (duch), prichádza za svojou ženou a jej snúbencom, zabije Paľovi psa (uškrťí ho), ráno sa nájde mŕtva aj Anna

Dej sa odohráva v **prírode** – tá je **personifikovaná**

Postavy konajú **pudovo/živelne** – napr. Paľo (pohryzne Annu do pleca, túži ochutnať jej krv, chuť krvi mu pripomína materské mlieko)

Prvky **expresionizmu** – prežívanie a citový svet postáv

Motív ohňa:

a) symbolizuje **začiatok príbehu** (vstup Paľa do príbehu – oheň sa rozhorí a Paľo sa zjaví z tmy), tiež **koniec príbehu** (oheň pomaly dohára a Paľo sa stratí)

b) stret **racionálneho** (Ondrej Žienka) a **iracionálneho** sveta (Paľo, Martin Belán)

Motív súdu – objavuje sa v novele 3-krát (Paľo rozpráva svoj príbeh o uväznení)

Prítomnosť mýtu – **mýtické postavy a deje**, záhadná smrť Paľovho psa, záhadná smrť Anny, tajomnosť (duchovia)

Názov **Stretnutie** – ide o stretnutie dvoch svetov – racionálny vs. iracionálny

Prvky **hororu**

vrcholný román naturizmu **Nevesta hôľ**

- **rozprávačom** je mladý hájnik **Libor**, dej je tvorený najmä predstavami a fantáziami tejto postavy, v diele pripisujú ľuďia prírode démonické vlastnosti: **ľudia, ktorí žijú v súlade s prírodou sú považovaní za zlých**

a/ **reálne postavy**: **dedinčania, krčmár** prahnúci po peniazoch a Zuninom mlyne

b/ **tajomno-reálne postavy**: **hájnik Libor**, ktorý sa po 10 rokoch vracia späť a hľadá lásku z detstva Zunu

c/ **tajomné postavy**: **uhliar Tavo** (ryšavý, škúľavý, opilec), ktorý si nárokuje Zunu a **Zuna**

Charakteristika ženskej postavy ZUNY:

- je **dieťaťom prírody**, prírodu nadovšetko miluje, rozumie jej, rada sa do nej utieka, **opradená tajomstvom** - najtajomnejšia postava románu i slovenskej literatúry, **príťažlivá mužov** (Libor, krčmár, Tavo, „On“), miluje voľnosť, **uteká od ľudí, pretože si k nim ťažko hľadá cestu**, skôr si ju vie nájsť k zvieratám, kvetom

POZNÁMKA: Dielo „*Nevesta hôľ*“ sa dá prepojiť aj s maturitným okruhom, ktorý sa zaoberá vývinom slovenského románu.